


NOWE ROZWIĄZANIA DLA GRUP O OKREŚLONYCH POTRZEBACH (JĘZYKOWYCH, SPECJALNYCH)

*Karolina Ziolo-Puzuk**

 <https://orcid.org/0000-0002-6906-6310>

PHOTOVOICE JAKO METODA BADANIA POTRZEB JĘZYKOWYCH I SZKOLENIOWYCH STUDIUM PRZYPADKU

Słowa kluczowe: photovoice, badanie potrzeb językowych, język polski jako obcy, język polski akademicki dla cudzoziemców, motywacja

Streszczenie. PhotoVoice to jakościowa, eksploracyjna, partycypacyjna metoda badania potrzeb stosowana w naukach społecznych. Służy ona do wyznaczania obszarów aktywności danej społeczności wymagających działań zmierzających do wprowadzenia pozytywnych zmian. PhotoVoice może być również wykorzystywany w badaniach edukacyjnych jako narzędzie badania potrzeb szkoleniowych lub opisywania, przez uczestników projektu, ich sytuacji edukacyjnej lub życiowej mającej związek i wpływ na uczenie się. Niniejszy artykuł przedstawia projekt pilotażowy, jaki został przeprowadzony podczas lektoratów języka polskiego akademickiego dla cudzoziemców na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, dla którego inspiracją była metoda PhotoVoice.

* k.ziolo-puzuk@uksw.edu.pl Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa.

Zajęcia z języka polskiego akademickiego dla cudzoziemców prowadzone na UKSW w Warszawie są obowiązkowe i obejmują 60 godzin dydaktycznych realizowanych przez dwa semestry. Uczestnicy zajęć znają język polski co najmniej na poziomie B1, choć zwykle poziom ich jest znacznie wyższy (B2/C1). Niekiedy są to również cudzoziemcy, którzy zdali polską maturę w Polsce lub za granicą. Na podstawie kilkuletniego doświadczenia prowadzenia zajęć można stwierdzić, iż istotną barierą w doskonaleniu znajomości języka polskiego jest nie tylko tak zwana pułapka komunikatywności. Problemy w osiągnięciu postępów wynikają z niskiej motywacji i nieumiejętności wyznaczania celów edukacyjnych, wskazywania mocnych i słabych stron znajomości języka polskiego. Wszystkie te zjawiska są niewątpliwie ze sobą powiązane. Dlatego postanowiono zaproponować uczestnikom zajęć (12 osobom w wieku 17–19 lat, studentom I roku różnych kierunków studiów – dokładny opis uczestników projektu w dalszej części tekstu) w roku akademickim 2019/2020 jednomiesięczny projekt oparty o zasady metody PhotoVoice (PV). PV jest wykorzystywany w naukach społecznych do badania potrzeb społeczności lokalnych, definiowania mocnych i słabych stron różnych obszarów aktywności życiowej danych grup oraz poszukiwania rozwiązań dla sytuacji problemowych. PV jest metodą należącą do jakościowych badań partycypacyjnych, w centrum których stoją uczestnicy projektu i ich potrzeby. Hipoteza badawcza na początku projektu zakładała, że po odpowiedniej modyfikacji PV może stać się użytecznym narzędziem badania potrzeb językowych i szkoleniowych na lekcjach języka polskiego jako obcego, o ile uczestnicy mają dostęp i potrafią obsługiwać aparat fotograficzny lub telefon komórkowy z aparatem i rozumieją podstawowe założenia związane z interpretacją zdjęć. Użyteczność metody badana była pod względem realizacji celów projektów, co zostanie opisane poniżej. Przedstawiony projekt pilotażowy pozwolił pozytywnie zweryfikować niniejszą hipotezę. W założeniu autorki badania pilotaż przeprowadzony na UKSW pozwolił na zaproponowanie odpowiednich modyfikacji metody PV w sposób pozwalający na jej efektywne wykorzystanie w zakresie badania potrzeb szkoleniowych i językowych na lekcjach języka obcego.

1. PHOTOVOICE GENEZA I ZAŁOŻENIA METODY

Metoda PhotoVoice, zwana wcześniej photonovellą, nie jest metodą nową, choć dokładne jej opracowanie i opisanie jako narzędzia wykorzystywanego w badaniach dotyczących projektów społecznych, zostało dokonane przez Caroline C. Wang i Mary Ann Burris w połowie lat dziewięćdziesiątych (Wang, Burris 1997). Autorki opisywały projekt dotyczący badania potrzeb oraz planowania zmian społecznych przeprowadzony pośród kobiet zamieszkujących prowincję

Yunnan w Chinach. Za Ewą Jarosz i Marcinem Gierczykiem w niniejszej pracy używany będzie termin PhotoVoice w oryginalnym brzmieniu, gdyż ewentualne tłumaczenie lub szukanie polskiego odpowiednika pośród innych, podobnych metod badawczych, jak choćby fotografii uczestniczącej, powoduje utratę odrębności tej metody oraz jej podstawowego sensu, związanego właśnie z oddaniem głosu (voice) jednostce, a przez to grupie, do której ona należy, poprzez fotografię (photo) (Jarosz, Gierczyk 2016, s. 167). PV czerpie z pedagogiki krytycznej, teorii feministycznych zwracających uwagę na grupy defaworyzowane i brak ich udziału w podejmowaniu decyzji, opisywaniu zjawisk społecznych oraz kulturowych, a także bliski jest fotografii dokumentalnej z jej podstawowym przekonaniem, iż obrazy „[...] potrafią wyrażać intencje, poglądy odczucia i sposób odbioru rzeczywistości, ale też problemy i sytuacje doświadczane przez jednostki i grupy” (Jarosz, Gierczyk 2016, s. 170).

PhotoVoice to „[...] proces, dzięki któremu ludzie mogą zidentyfikować, przedstawić i wzmocnić społeczność, w której żyją, poprzez wykorzystanie techniki fotograficznej” (Wang, Burris 1997, s. 369). Wang i Burris, które same we wcześniejszych tekstach używały wspomnianego terminu photonovella lub photonovell, zwracają uwagę, iż oba te terminy opisują technikę związaną z opowiadaniem historii przy pomocy fotografii i wykorzystywane są przede wszystkim do nauki pisanie oraz czytania i języków obcych (Wang, Burris 1997, s. 369). Photonovella jest bliska technice digital storytelling (cyfrowy storytelling – tworzenie i opowiadanie historii przy pomocy cyfrowej fotografii lub filmów). Tym, co odróżnia PV od tych technik jest fakt, iż celem PV jest przede wszystkim wprowadzenie zmian w sytuacji życiowej lub edukacyjnej jednostek i społeczności biorących udział w projekcie. Jest więc to narzędzie, które wykorzystywane w badaniach edukacyjnych nie służy bezpośrednio do usprawniania uczenia się i nauczania, ale do poprawy środowiska uczenia się poprzez lepsze zrozumienie potrzeb uczestników badania. Zmiana wypracowana w ramach projektu powinna być pozytywna i zaprojektowana przez członków danej społeczności: „Najprościej opisując sens metody można powiedzieć, że w ręce uczestników projektu (badawczego czy społecznego) oddawane są aparaty fotograficzne, aby mogli oni utrwalić na fotografiach (dokumentować) najważniejsze aspekty swojego życia oraz społeczności, w której żyją oraz sposobu odbioru rzeczywistości, a także nadanie przez siebie znaczenia różnym sytuacjom życiowym dotyczącym ich indywidualnie lub grup czy społeczności do których należą” (Jarosz, Gierczyk 2016, str. 170). Jest więc PV metodą badań jakościowych, wywodzących się z technik wizualnych stosowanych w badaniach społecznych i partycypacyjnych, zaliczyć ją można także do badań w działaniu (action reseach). Badania w działaniu są często wykorzystywane przez nauczycieli i lektorów, gdyż pozwalają na łączenie teorii z praktyką i wprowadzanie zmian usprawniających nauczanie, odczuwalnych przez uczniów oraz nauczycieli. Ten typ badań opiera się na dialogu między nauczycielem-badaczem a uczniem i zakłada otwartość oraz

gotowość do zmiany z obu stron. Dlatego też PV, wpisując się w tę tendencję, może stać się interesującym uzupełnieniem katalogu metod badawczych stosowanych przez lektorów języka polskiego jako obcego w celu badania potrzeb uczniów oraz podnoszenia ich motywacji dzięki wprowadzaniu większej liczby tematów związanych z zainteresowaniami uczestników zajęć. Metoda ta stawia w centrum ucznia. Uczeń dzięki fotografii i refleksji nad zdjęciami otrzymuje narzędzie pozwalające wyznaczać obszary kluczowe do podniesienia kompetencji językowej oraz opisywać cele nauczania, planować własny proces edukacyjny. PV jest więc metodą zwiększającą indywidualizację nauczania i kształtującą autonomię ucznia, ale nie może być jedyną metodą badania potrzeb językowych ze względu na wieloznaczność interpretacji otrzymanych obrazów, o czym wspomniane będzie niżej.

Caroline C. Wang wymienia trzy podstawowe cele zastosowania metody PV w badaniach naukowych (Wang 2003, s. 179). Poniższa tabela zestawia te cele z celami, jakie przyświecały planowaniu opisywanego projektu prowadzonego na UKSW i jakie mogą stać się podstawą planowania analogicznych działań dotyczących badania potrzeb w zakresie nauczania języków obcych.

Tabela 1. *Cele i metody Photo Voice*

Cele PV wymienione przez Caroline C. Wang (Wang 2003, s. 179)	Cele projektu prowadzonego na UKSW
stworzenie możliwości przedstawienia i opisanie przez członków danej społeczności jej mocnych stron i wyzwań przed nią stojących	zauważenie, stworzenie możliwości przedstawienia w formie fotografii barier językowych doświadczanych przez uczniów oraz mocnych stron w zakresie komunikacji w języku obcym
zachęta do krytycznego dialogu i przekazywania wiedzy o ważnych problemach danej społeczności poprzez dyskusję o fotografiach w małych i dużych grupach	zachęta do refleksji nad barierami w komunikacji w języku polskim; konceptualizacja potrzeb językowych oraz szkoleniowych poprzez dyskusję o fotografiach (indywidualnie lub w grupie)
dotarcie do decydentów i innych osób, które mogą doprowadzić do koniecznej i oczekiwanej przez społeczność zmiany	uwzględnienie przez lektora wyników analizy potrzeb; podniesienie motywacji poprzez wpływ na tematykę zajęć (zagadnienia i informacje otrzymane podczas prezentacji zdjęć wykorzystywane są przez nauczyciela do planowania zajęć)

Źródło: opracowanie własne

Zalety PV jako metody są analogiczne do zalet fotografii uczestniczącej wymienianych przez Katarzynę Niziołek (Niziołek 2011, s. 31–33). Autorka wskazuje przede wszystkim na możliwość spojrzenia na daną sytuację (w przypadku prezentowanego projektu: sytuację komunikacyjną oraz potrzeby językowe i szkoleniowe) oczami jej uczestnika, pozwala tę sytuację zrozumieć w katego-

riach osoby, która jej doświadcza. Dodatkowo uczestnik projektu w pełni staje się podmiotem, ponieważ „To badany decyduje co i w jaki sposób chce nam przekazać na temat swojego świata życia i swojego sposobu bycia w tym świecie” (Niziołek 2011, s. 31). Takie podejście pozwala na zbliżenie się badacza do realnych potrzeb edukacyjnych uczestników. Korzyść ta widoczna jest nie tylko w badaniach społecznych, ale również i edukacyjnych, co opisują Lucian Ciolan i Loredana Manasia, którzy analizowali możliwości wykorzystania PV w badaniach dotyczących uczenia się i nauczania (Ciolan, Manasia 2017). Autorzy podkreślają, iż PV pozwala na dostęp do danych, do których badacz sam, bez pomocy badanego, nie mógłby mieć dostępu oraz możliwość zaangażowania dużej grupy osób do udziału w projekcie, co zwiększa liczbę danych do przeanalizowania i powoduje, iż wyniki stają bardziej wiarygodne (Ciolan, Manasia 2017, s. 3).

Jak podkreśla Katarzyna Niziołek fotografia uczestnicząca, w tym PV, jest metodą łatwą do opanowania przez uczestników projektu i „Daje badanym możliwość swobodnej autoekspresji, wzmacnia poczucie sprawstwa i kompetencji, zapewnia namacalność efektu” (Niziołek 2011, s. 33). Szczególnie ta ostatnia korzyść, jak już wspomniano wyżej, związana jest bezpośrednio z motywacją uczących się, więc wpisuje się ona w jeden z wymienionych wcześniej celów projektu, jakim było podniesienie motywacji do nauki studentów uczęszczających na lektorat. Caroline C. Wang i Mary Ann Burris stwierdzają, iż atrakcyjność metody, wynikająca z zastosowania technologii, pozwala na utrzymanie zaangażowania uczestników badania przez dłuższy czas (Wang, Burris 1997, s. 372), przy czym należy również dodać, iż zadanie polegające na wykonywaniu zdjęć telefonem komórkowym wykorzystuje już istniejący u młodych osób nawyk częstego robienia zdjęć, jest więc nie tylko atrakcyjne, ale także wygodne, a udział w projekcie nie wymaga znaczącego dostosowania codziennej rutyny do jego wymagań. Na koniec wymieniania zalet tej metody należy podkreślić jedną z najważniejszych, czyli fakt, iż to uczestnicy projektu wskazują na ważne dla nich zagadnienia, co pozwala, według Wang, na redefiniowanie zagadnienia badawczego w sposób, jaki w pełni oddaje potrzeby uczestników (Wang, Burris 1997, s. 373), a tym samym zapobiega nadmiernemu wpływowi początkowych założeń badacza na przebieg i wyniki projektu.

Zarówno Wang, Penkowska, jak i Niziołek jako negatywny aspekt PV wymieniają subiektywność otrzymywanych wyników. Choć ostatnim elementem projektu jest wystawa lub prezentacja dające możliwość wysłuchania słownego opisu zdjęcia, jego interpretacji przez autora, to jednak nie obiektywizuje to otrzymanych wyników. Dlatego w przypadku PV, podobnie jak innych metod badania potrzeb, możliwość generalizacji wyników jest ograniczona lub nawet niemożliwa. Nie można też jedynie na podstawie wyników PV opisać kompleksowych potrzeb szkoleniowych i językowych danej grupy. W prezentowanym projekcie metoda PhotoVoice była zastosowana jako element podnoszący samoświadomość

uczących się, motywację, budujący autonomię, zaś analiza potrzeb w parciu o wyniki była składową poszerzonego badania potrzeb zaplanowanego na kolejny rok akademicki. Dlatego też według Grażyny Penkowskiej badania wizualne, do których PV się zalicza, „[...] dzięki wieloznaczności kontekstu społecznego mogą służyć raczej do celów eksploracyjnych niż weryfikacyjnych” (Penkowska 2017, s. 13) i też w takim celu zostały one wykorzystane w opisywanym projekcie – jako wstęp do dalszego badania we wskazanych przez uczestników obszarach komunikacji i kompetencji językowych.

Caroline C. Wang i Mary Ann Burris podkreślają, iż osoba wykonująca zdjęcia podlega autocenzurze, ograniczeniom, a samo wykonywanie zdjęć, w przypadku projektów społecznych, jest aktem politycznym, gdzie polityka jest rozumiana jako konkurencja o władzę między różnymi grupami (Wang, Burris 1997, s. 374). W tym znaczeniu, w przypadku projektów edukacyjnych, również mamy do czynienia z „walką” o władzę, czyli o to, co i jak będzie nauczanie. Takie postrzeżenie i analizowanie treści nauczania, w tym nauczania języka obcego, jest obecne w pracach z nurtu pedagogiki krytycznej, inspiracje którą widać również w założeniach PV, o czym wspomniano na początku tekstu. Nauczyciel przystępujący do realizacji projektu metodą PV powinien więc zdawać sobie sprawę ze swojej uprzywilejowanej pozycji i być gotowym na podzielenie się „władzą” nad treściami nauczania i metodami pracy.

2. PHOTOVOICE W DZIAŁANIACH EDUKACYJNYCH I EDUKACJI JĘZYKOWEJ

Andrew P. Smith przeprowadził metaanalizę publikacji dotyczących wykorzystania PV w edukacji, aby znaleźć odpowiedź na pytanie, czy cele tej metody wymieniane przez Caroline C. Wang mogą być również osiągnięte w przypadku projektów edukacyjnych (Smith 2018). Analiza Smitha wykonana była na podstawie 14 tekstów z lat 2012–2017 opisujących zastosowanie metody PhotoVoice w grupach uczniów od 13 do 19 lat (osoby w opisywanym projekcie przeprowadzonym na UKSW miały 17–19 lat), pochodzących z różnych krajów, takich jak USA, Kanada, Szwecja, RPA, Rumunia, Indie, w grupach od 3 do 20 osób, w działaniach trwających od 3 dni do 2 lat. Metoda PV była stosowana na lekcjach matematyki, ekologii, nauki czytania oraz pisania, podczas zajęć profilaktycznych oraz poruszających problematykę społeczną. Metaanaliza udowodniła, iż PV to metoda, którą łatwo zaadaptować do różnych warunków, w tym językowych i kulturowych, dotyczących zarówno liczby uczestników, ich wieku, czasu trwania projektu oraz, co najważniejsze, przedmiotu. Przede wszystkim jednak Smith wskazał, iż we wszystkich projektach cele zostały osiągnięte: uczestnicy

potrafił w sposób krytyczny rozmawiać o zagadnieniach dotyczących projektu, uzyskali oni poczucie sprawczości i podmiotowości, mogli dyskutować na temat możliwych rozwiązań i proponować sposoby dochodzenia do celów, jakie zostały przez grupę wyznaczone na początku projektu (Smith 2018, s. 34). Kolejny wniosek płynący z analizy Smitha to obserwacja, iż nauczyciele pod wpływem wyników projektu zmieniali metody pracy i zagadnienia poruszane na zajęciach zgodnie z preferencjami uczniów, w tym tych dotyczących częstszego korzystania z technologii na lekcji i podczas nauki. Uwagę na podobne zagadnienia zwraca również Kevin J. Graziano w artykule opisującym projekt PV realizowany na zajęciach języka angielskiego jako obcego (Graziano 2011). Graziano konkluduje, iż projekt pokazał, że dostępne, używane codziennie technologie, takie jak fotografia cyfrowa, wspierają naukę, motywują, a sama procedura PV jest skoncentrowana na uczniu, poprzez możliwość dostosowania technologii do jego preferencji, co podnosi motywację i poczucie własnej wartości. Atrakcyjność metody PV polega więc nie tylko na jej partycypacyjnym charakterze, oddaniu głosu uczestnikom, możliwości opowiedzenia o sprawach ważnych bez słów, z pominięciem ewentualnych barier komunikacyjnych, ale także na wykorzystaniu dostępnej i powszechnej technologii fotografii cyfrowej wykonywanej przy pomocy telefonów komórkowych. Należy oczywiście pamiętać, iż nie w każdej grupie, która może brać udział w projekcie PV, technologia ta będzie jednakowo dostępna, dlatego też przed planowaniem projektu należy upewnić się, że wszyscy uczestnicy mają równy dostęp do sprzętu i w razie potrzeby zapewnić go, aby uniknąć wykluczenia.

Sposoby wykorzystania technik wizualnych w badaniach edukacyjnych opisuje również Grażyna Penkowska w artykule „Interpretacja materiałów wizualnych w badaniach naukowych” (Penkowska 2017). Autorka podkreśla, iż potrzeba wykorzystania materiałów wizualnych w badaniach edukacyjnych (materiałów wytworzonych zarówno przez badacza, jak i badanych) wynika z faktu, iż aktualnie duże znaczenie ma komunikacja wizualna, która „[...] osłabia centralną pozycję języka jako głównego medium komunikacyjnego, umożliwiając wybór między równorzędnymi systemami semiotycznymi w codziennym tworzeniu znaczeń” (Penkowska 2017, s. 11). W takim znaczeniu, wykorzystanie metod takich jako PV pozwalających bez słów opowiedzieć o potrzebach w zakresie uczenia się języka obcego oraz potrzeb szkoleniowych (na przykład metod pracy, wsparcia w zakresie planowania nauki i wyznaczania celów oraz sposobów ich realizacji) wydaje się uzasadnione. Język przestaje być barierą w przekazie ważnych informacji, a obraz staje się medium, dzięki któremu dane mogą stać się dostępne dla innych, przede wszystkim dla nauczyciela, który może odpowiednio zareagować na uczniowskie potrzeby.

3. OPIS PROJEKTU

Projekt na UKSW w Warszawie prowadzony był w roku akademickim 2019/2020 przez jeden miesiąc w semestrze zimowym. W projekcie wzięło udział 12 studentów pierwszego roku studiów dziennych, różnych kierunków, w wieku od 17 do 19 lat, którzy uczęszczali na zajęcia z języka polskiego akademickiego dla cudzoziemców. Uczestnicy byli na poziomie B2–C1 znajomości języka polskiego. W projekcie wzięło udział 10 kobiet i 2 mężczyzn. Każdy z uczestników przed przyjazdem do Polski i rozpoczęciem nauki na UKSW uczył się języka polskiego na kursach formalnych, w tym 5 osób w polskich szkołach. Język polski był więc dla tych osób językiem drugim, według ich deklaracji. Jak już wspomniano wyżej, podstawowym wyzwaniem w opisywanej grupie była malejąca motywacja i pułapka komunikatywności. Hipoteza zakładała, iż PV może stać się skutecznym narzędziem badania potrzeb językowych i szkoleniowych. Wyznaczenie tych potrzeb przez studentów oraz refleksja nad nimi miała w zamierzeniu badacza-lektora wspierać motywację do nauki i pomagać w wyznaczaniu indywidualnych celów edukacyjnych. Etapy realizacji projektu oparto na działaniach prezentowanych w artykule Kevina J. Graziano (Graziano 2011).

Pierwszym etapem (2 jednostki lekcyjne) było przedstawienie przez wykładowcę projektu oraz metod pracy PV i zebranie zgód na udział w projekcie. Na tym etapie omówiono również zagadania techniczne oraz ewentualne problemy z dostępem do sprzętu. Wszyscy studenci biorący udział w projekcie korzystali z telefonów z aparatem fotograficznym i często robili zdjęcia zamieszczane na portalach społecznościowych, więc byli przyzwyczajeni do wykonywania zdjęć w codziennych sytuacjach. Wykładowca powiedział ogólnie, iż zadanie polega na robieniu zdjęć, które pokazują dosłownie lub symbolicznie sytuacje, które były dla studentów trudne ze względu na odczuwane bariery językowe lub takie, w których poradzili sobie bardzo dobrze i byli z siebie dumni. Następnie wykładowca pokazał zdjęcie przedstawiające sytuację szkolną i w grupie dyskutowano nad znaczeniem tego zdjęcia – dosłownym i symbolicznym. Wykładowca zapytał również, czy i w jakim zakresie fotografia dokumentalna może pomóc w uczeniu się języka. Te elementy miały pokazać, jak można interpretować zdjęcia oraz wprowadzić studentów w tematykę fotografii dokumentalnej. Ostatnim elementem tego etapu było sformułowanie pytania badawczego. Zgodnie z założeniami PV pytanie wypracowane przez grupę w trakcie dyskusji powinno być: osobiste (odnoszące się do jednostki), otwarte, jasne i precyzyjne, bezpośrednio odnoszące się do życia uczestników projektu, pozwalające na udzielenie odpowiedzi w formie zdjęć. Pytanie w opisywanym projekcie brzmiało: Kiedy i gdzie mój język polski mi nie wystarcza? Uczestnicy projektu zdecydowali więc, iż skupią się na brakach, a nie zasobach w zakresie komunikacji w języku polskim. Decyzja ta

nie była zgodna z początkowymi założeniami prowadzącego projekt, ale zgodnie z ideą PV, pytanie badawcze musi być sformułowane przez uczestników.

Etap drugi to monitorowanie postępów. Podczas kolejnych zajęć przez 4 tygodnie trwała praca w terenie, czyli robienie zdjęć. Co tydzień, podczas zajęć, wykładowca przypominał o projekcie, odpowiadał na pytania, motywował do dalszej pracy. Dostępne były również konsultacje z wykładowcą online, ale żaden ze studentów nie zdecydował się na taką formę. W ostatnim tygodniu studenci zostali poproszeni o selekcję wykonanych zdjęć i wybranie 15 do prezentacji podczas zajęć, a spośród nich dwóch, które zostaną opisane w sposób bardziej szczegółowy.

Trzecim etapem była prezentacja zdjęć studentów (indywidualnie przed grupą) oraz szczegółowe omówienie dwóch zdjęć według podanego schematu (zapisanego na tablicy) opisanego przez akronim FOTKA, czyli

- Fakty – co przedstawia zdjęcie? (2) **O**powiedz, dlaczego to zdjęcie zostało zrobione.
- (3) **T**y i Twoje zdjęcie, czyli co zdjęcie mówi o Tobie i Twoich potrzebach językowych?
- (4) **K**tóre elementy zdjęcia są najważniejsze? (5) **A** co i jak można zmienić?

Inspiracją do powstania powyższego skrótownica była propozycja Kevina J. Graziano, który zachęcał uczniów do omawiania zdjęć według schematu PHOTO¹ i Caroline C. Wang i Mary Ann Burris proponujących inny akronim, tj. VOICE, co znaczy: voicing our individual and collective experience, czyli 'wygłoszenie indywidualnego i zbiorowego doświadczenia' (Wang, Burris 1997, s. 381). Schemat wypowiedzi FOTKA zawiera wszystkie elementy opisu zdjęcia uwzględnione w propozycjach zarówno Graziano, jak i Wang oraz Burris. Uczniowie byli zachęceni do uszczegółowiania opisów poprzez zadawana przez nauczyciela dodatkowe pytania, ale też starano się nie ingerować w głębię opowieści, dawać przestrzeń, często zapadała cisza potrzebna do namysłu. Duża część zachęt do wypowiedzi była przez nauczyciela wyrażana w formie niewerbalnej (tzw. słuchanie aktywne lub empatyczne). Celem projektu PV nie jest rozwijanie sprawności komunikacyjnej (jak wspomniano w pierwszej części tekstu PV pod tym względem znacząco różni się od photonovelli i digital storytelling), ale badanie potrzeb językowych, więc nauczyciel musiał ostrożnie zachęcać studentów do wypowiedzi, zwracać uwagę na ewentualne błędy, aby nie zaburzyć badania. Istotne było ciągłe skupianie się na celach projektu, przy jednoczesnym pamiętaniu o tym, iż odbywa się on podczas lekcji języka obcego, gdzie poprawność wypowiedzi i płynność wypowiedzi odgrywają ważną rolę.

Caroline C. Wang wskazuje trzy etapy zaangażowania uczestników w ostatniej, niezwykle ważnej, fazie projektu złożonej z prezentacji, opisu zdjęć oraz dyskusji. Czas przeznaczony na to działanie musi być wystarczający, aby nie

¹ Describe your Picture. What is **H**appening in your picture? Why did you take a picture **O**f this? What does this picture **T**ell us about you or your life as an English Language Learner? How can this picture provide **O**pportunities for us to improve life with regard to English Language Learners? (Graziano 2011, s. 5)

tylko każdy mógł się wypowiedzieć, ale również, aby wszystkie tematy poruszone przez uczestników mogły odpowiednio wybrzmieć. Można wręcz powiedzieć, iż dyskusję powinno się zakończyć dopiero wtedy, kiedy uczestnicy projektu wyrażą taką potrzebę. Etapy zaangażowania uczestników to, według Wang: wybór takich fotografii do prezentacji, które najlepiej oddają potrzeby danej społeczności (w przypadku projektów edukacyjnych można przedstawiać potrzeby indywidualne, które stworzą dopiero katalog potrzeb grupowych), konceptualizacja, czyli nadanie zdjęciom sensu poprzez opowieść o nich i kodowanie, to znaczy wskazanie powtarzających się tematów, problemów i idei (Wang, Burris 1997, s. 380). W prowadzonym projekcie na prezentacje przeznaczono 90 minut, a na ostatni etap, czyli dyskusję, przeznaczono również 90 minut i było to zbyt mało, aby w grupie dwunastu osób dokonać podsumowania oraz wyznaczyć obszary do pracy nad językiem. Prezentacje zdjęć zostały nagrane za zgodą studentów.

4. WYNIKI

Podczas prezentacji studenci podkreślali, iż po raz pierwszy tak intensywnie zastanawiali się nad tym, w jaki sposób używają języka polskiego w sytuacjach prywatnych, w pracy poza uczelnią oraz na uczelni. Zaczęli zwracać uwagę na słowa, których im brakuje, nazwy przedmiotów, jakie ich otaczają oraz, co niezwykle cenne, na sytuacje oficjalne i nieoficjalne, w których nie tyle brakowało im słów, ale wiedzy oraz doświadczenia z zakresu etykiety językowej. Studenci wskazywali te obszary, w których kończyła się ich strefa komfortu i zwykle dotyczyły one komunikacji w sytuacjach mniej typowych, jak rozmowa w pralni w akademiku, na przystanku z nieznanym lub w pracy na tematy niezwiązane z obowiązkami zawodowymi, na przykład plotkami na tematy osobiste (zdjęcia przedstawiające te sytuacje były symbolicznymi ich reprezentacjami). Można więc powiedzieć, iż analiza przeprowadzona przez studentów odbyła się na dwóch poziomach: najprostszym, na który składał się katalog słówek oraz bardziej złożonym, odnoszącym się do zachowań językowych. Poziom refleksji był zależny od stopnia zaangażowania studenta. Niestety, na etapie pilotażowego projektu nie można stworzyć katalogu tematycznego sytuacji komunikacyjnych przedstawianych na zdjęciach ze względu na ich dużą różnorodność i jednocześnie niewielką próbę. Pilotaż pozwolił na zauważenie pewnej powtarzalności (na przykład tematyka tzw. small talk), jednak dopiero przeprowadzenie badania w większej grupie pozwoliłoby na stworzenie inwentarza zagadnień tematycznych. Pilotaż pokazał jednoznacznie, iż stworzenie takiego katalogu, który mógłby stać się na przykład podstawą stworzenia materiałów dydaktycznych dla uczniów zaawansowanych jest możliwe i potrzebne.

Studenci w trakcie dyskusji byli zachęceni przez wykładowcę do wskazywania, w jaki sposób, jakimi metodami, ich zdaniem mogą pogłębić znajomość języka polskiego. Dyskusja ta pokazała, iż wbrew początkowym deklaracjom studentów, istnieją obszary komunikacji oficjalnej i nieoficjalnej, które wymagają pracy. Co bardzo cenne, studenci dzielili się nie tylko wrażeniami z pracy nad projektem, ale przede wszystkim doświadczeniami z uważnego przyglądania się własnej znajomości języka polskiego. Studenci dzielili się również skutecznymi strategiami kompensacyjnymi pomagającymi przetrwać w przypadku trudności, metodami na zapamiętywanie słówek. Jak zauważyła jedna z osób, podczas każdej z prezentacji zadawała sobie ona pytanie: czy ja wiem, jak się w tej sytuacji zachować? Brak pozytywnej odpowiedzi wskazywał jeszcze jeden obszar do doskonalenia. Poruszona przez studentów problematyka obszarów do pracy nad językiem i komunikacją była systematycznie wprowadzana przez wykładowcę podczas zajęć.

Również pracę polegającą na wykonywaniu zdjęć studenci ocenili pozytywnie, przede wszystkim z powodu faktu, iż technologia wykorzystywana w zadaniu była im dobrze znana i dostępna dosłownie na wyciągnięcie ręki, pozwalająca na szybkie reagowanie, nawet dyskretne, jeśli było to konieczne.

5. WNIOSKI

Przeprowadzony projekt miał charakter pilotażowy. Jego celem było wstępne sprawdzenie czy i w jakim zakresie metoda PhotoVoice może być przydatna na lekcji języka obcego do analizy potrzeb i podnoszenia motywacji uczących się. Projekt pokazał, iż PV jest metodą łatwą do zastosowania i adaptacji jeśli zostaną spełnione minimalne warunki, czyli: oddanie głosu poprzez zdjęcia wszystkim uczestnikom projektu (istotne jest zadbanie o dostępność sprzętu i umiejętność jego obsługi), zagadnienie do eksploracji zostanie sformułowane przez uczestników projektu i oni też dokonają wyboru i prezentacji zdjęć w połączeniu z ich interpretacją, a następnie wskazaniem wspólnych i najważniejszych elementów wszystkich wypowiedzi. Kluczowym elementem projektu PV musi być zmiana: w tematyce zajęć oraz metodach pracy. Obszary do zmiany i sposób jej wprowadzania muszą być wskazane przez uczestników projektu i wysłuchane przez lektora, który następnie dzieli się „władzą” nad tematyką zajęć i sposobami pracy na lekcji. Mimo opisanych ograniczeń metody, PV jest narzędziem wartym dalszego badania w zakresie nie tylko jego skuteczności w analizie potrzeb, ale także wspierania motywacji uczniów i budowania partycypacyjnego modelu nauczania języka obcego. Tematyka ta będzie pogłębiana w kolejnych projektach z zastosowaniem metody PhotoVoice.

BIBLIOGRAFIA

- Ciolan L., Manasia L., 2017, *Reframing Photovoice to Boost its Potential for Learning Research*, „International Journal of Qualitative Methods”, nr 16, s. 1–15.
- Graziano K.J., 2011, *Working with English Language Learners: Preservice Teachers and Photovoice*, „International Journal of Multicultural Education”, nr 1, s. 1–19.
- Jarosz E., Gierczyk M., 2016, *Photovoice w badaniach i działaniach społecznych*, „Pedagogika społeczna”, nr 2, s. 167–181.
- Niziołek K., 2011, *Fotografia uczestnicząca: od jakościowych badań światów społecznych do interwencji socjologicznej*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, nr 1, s. 22–41.
- Penkowska G., 2017, *Interpretacja materiałów wizualnych w badaniach naukowych*, „E-mentor”, nr 1, s. 11–16, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/68/id/1287> (dostęp: 25.04.2021).
- Smith A.P., 2018, *A Systematic Review of Photovoice as a Pedagogical Tool for Young People*, „The Journal of Arts Science and Technology”, nr 2, s. 14–37.
- Wang C.C., 2003, *Using Photovoice as a Participatory Assessment and Issue Selection Tool. A Case Study with the Homeless in Ann Arbor*, w: M. Minkler, N. Wallerstein (red.), *Community based participatory research for health*, Jossey-Bass/Wiley, s. 179–196.
- Wang C.C., Burris M.A., 1997, *Photovoice: Concept, Methodology, and Use for Participatory Needs Assessment*, „Health Education and Behaviour”, nr 3, s. 369–387.

Karolina Ziolo-Pużuk

**PHOTOVOICE AS A LEARNING AND LANGUAGE NEEDS ASSESSMENT TOOL.
A CASE STUDY**

Keywords: photovoice, language and learning needs research, Polish as a foreign language, academic Polish for foreigners, motivation

Abstract. PhotoVoice is a qualitative, participatory, community-based needs assessment method used in the social sciences. PhotoVoice can also be used in educational research as a tool for learning and language needs assessment and analysis. Such analysis would lead to setting up learning goals or describing issues that can be the subject of further activities, such as improving learning conditions, teaching methods or the curriculum. PhotoVoice is an exploratory research method. This article describes a pilot project inspired by the PhotoVoice method that was conducted at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw among first year students attending classes of academic Polish for foreigners.